

Тема:

21 лютого 2025 року
відбулося
засідання РАУ

с. 3

Огляд ключових
рішень РАУ
за листопад –
грудень 2024 року

с. 8

Дайджест
діяльності
комітетів та секцій
НААУ за грудень
2024 року –
лютий 2025 року

с. 15

Історія
адвокатури:
Адвокат Володимир
Ільницький
(1887 – 1942)
у суспільних
і культурних
процесах
Дрогобиччини

с. 78

УКРАЇНСЬКІ СУДДІ, АДВОКАТИ ТА НОТАРІУСИ ДРОГОВИЧА В СИСТЕМІ ГАЛИЦЬКОГО СУДОЧИНСТВА КІНЦЯ ХІХ — ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Наталія Мисак, к. істор. н., доцент, старша наукова співробітниця відділу нової історії України Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, старша наукова співробітниця Львівського історичного музею, учасниця Всеукраїнського Проєкту «Історія адвокатури України» Центру досліджень адвокатури і права НААУ

Юристи з кінця ХІХ ст. стали однією з найактивніших професійних груп української інтелектуальної еліти в суспільно-політичному житті як Галичини загалом, так і окремих міст і містечок зокрема. Вони були не лише правовими захисниками національних інтересів українського народу, а й активними політичними та культурними діячами, фундаторами багатьох громадських організацій.

Численне зростання юристів у краї було зумовлене низкою чинників. По-перше, реорганізація судоустрою в Австро-Угорській імперії, зокрема й Галичині, призвела до зростання попиту на фахівців-правників. Зміни в системі судочинства були викликані подіями революції 1848 — 1849 рр., необхідністю відмови від станового підходу у здійсненні судочинства, уніфікації крайових та імперської судових систем. Із середини ХІХ ст. у краї почала функціонувати триступенева система загальних судів, яка складалась із: 1) повітових судів та колегіальних окружних (крайових) судів (які розглядали цивільні та кримінальні справи); 2) колегіальних Вищих крайових судів та 3) Найвищого судового і касаційного трибуналу у Відні (третя і остання судова інстанція)¹. Розбудова мережі судових установ супроводжувалася наповненням їх кадрового апарату. Разом із судочинством зазнала трансформацій і адвокатура. Прийняття Тимчасового

(від 16 серпня 1849 р.) та постійного положення (липень 1868 р.) про адвокатуру закріпило її самоврядування й автономію. Ці документи регулювали вимоги до адвокатів, процедуру складання адвокатського іспиту тощо. Водночас була заснована адвокатська палата у Львові, а згодом — палати в Перемишлі, Тернополі, Золочеві, Самборі і Станіславові². З 1885 р. функціонували лише Львівська та Краківська палати адвокатів³. Також для регулювання професійної діяльності правозахисників 1 квітня 1872 р. був прийнятий адвокатський дисциплінарний статут. Одночасно відбулися зміни і в системі нотаріату. Ухвалена 25 липня 1871 р. Устава нотаріальна детально регулювала призначення на посаду і професійну діяльність нотаріусів⁴. Також почали функціонувати нотаріальні палати⁵.

По-друге, ліберальні реформи й демократизація суспільно-політичного життя зумовили правову

¹ Дзіковський М. Р. Судова система Австрії за конституцією 1867 року // Часопис Київського університету права. 2020. № 3. С. 60.

² Анішук Н. В., Бойчук А. Ю. Становлення інституту адвокатури на західноукраїнських землях // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2011. Вип. 3. С. 17 — 18.

³ Діло (Львів). 1885. Ч. 53. С. 3.

⁴ Про нотаріусів див.: Kozak Sz. Notariat w Galicji 1859 — 1914 (zarys statystyczny) // Kresy Południowo-Wschodnie. 2005/2006. R. 3/4, z. 1. S. 227 — 258.

⁵ Нотаріальна палата — орган, що здійснював керівництво і контроль за діяльністю нотаріусів певного судового округу. Вона складалась з президента і 4 (якщо в окрузі налічувалося від 15 до 25 нотаріусів) або 6 членів (якщо в окрузі було більше 25 нотаріусів). До функцій нотаріальної палати входив нагляд за роботою нотаріусів і нотаріальних кандидатів, підтвердження проходження нотаріальної практики, співпраця при обсадженні нотаріальних посад тощо. У випадку виникнення непорозумінь і спорів між двома нотаріусами або між нотаріусами і третьою стороною палата виступала посередником під час врегулювання конфлікту.

активність населення, попит на юридичні послуги та популярність фаху правника. Хоча навіть після кількох пореформених десятиліть у Галичині брак фахівців-юристів був суттєвим. Характеризуючи кадрове забезпечення судів у 1890-х рр., Степан Шухевич зауважив, що треба було «дуже багато укінчених правників, аби ними заповнити велике число новоутворених судейських посад»⁶. Відтак помітно збільшилася кількість випускників юридичних факультетів університетів⁷. Зростання чисельності українських суддів у краї, так само, як і нотаріусів та адвокатів, наприкінці XIX — початку XX ст. частково зумовлювалося функціонуванням у Львівському університеті двох україномовних кафедр — цивільного та кримінального права. Можливість здобувати освіту рідною мовою сприяла кількісному збільшенню українських студентів на юридичному факультеті. Це яскраво підтверджують статистичні дані. Якщо у 1880 р. у Львівському університеті навчалося 113 українських правників, то в 1900 р. — 286, а в 1913 р. — 979⁸. Крім Львова, юридичний фах молодь також здобувала у Краківському, Віденському, значно менше — у Грацькому чи Празькому університетах.

На популярність юриспруденції в студентських колах суттєво вплинула і певна специфіка навчального процесу на юридичних факультетах, що дозволяла поєднувати здобуття освіти з трудовою діяльністю. Наприклад, у Львівському університеті майбутнім правникам достатньо було записатися на виклади, студіювати дисципліни вдома (на провінції) і приїжджати до Львова лише для складання іспитів. Така практика була доволі поширеною, фінансово привабливою для студентів та їхніх батьків. Зокрема, у 1913 р. з понад 1 тис. українських студентів, що на-

вчалися у Львові, заледве 160 постійно перебували в місті, решта — на провінції⁹. Також молодь на юридичні факультети приваблювали і відносно широкі можливості працевлаштування. Зазвичай випускники-правники працювали в трьох галузях — адвокатурі, нотаріаті та судочинстві (рідше — на державній службі в намісництві, прокуратурі скарбу, місцевих органах самоврядування).

Підготовка та й кваліфікаційні вимоги до фахівців кожної із сфер відрізнялися. Початково кандидати повинні були скласти низку іспитів (правно-історичний, судовий і політичний) і пройти обов'язкову безкоштовну однорічну судову практику в окружному чи повітовому суді. З 1911 р. в Австрії був запроваджений новий закон, за яким розмежовувалася судова практика для майбутніх суддів, нотаріусів і адвокатів. Спершу всі вони мали пройти стажування в крайовому (окружному) суді¹⁰. Із цього моменту підготовка майбутніх суддів, нотаріусів і адвокатів дещо відрізнялася.

Кар'єра судді в Австро-Угорській імперії, так само як і представників інших юридичних професій, починалася з однорічної судової практики, яку у 1885 р. подовжили до двох, а з жовтня 1896 р. — до трьох років¹¹. Згодом претенденти складали кваліфікаційний суддівський іспит¹².

Станом на 1908 рік у Східній Галичині налічувалося 1150 судових чиновників різних рангів¹³. З-поміж них українці становили понад 300 осіб¹⁴. Варто зауважити, що частина українських суддів, зважаючи на те, що перебували на державній службі, не надто активно декларували свою національну належність. Причини такої ситуації слід шукати в їх дискримінації польською крайовою владою. Не дивиною на галицьких землях були випадки, коли національно свідомі й політично

⁶ Шухевич С. Моє життя. Спогади. Лондон: Видання української видавничої спілки, 1991. С. 173.

⁷ Там само. С. 161.

⁸ Підраховано за: С. k. Uniwersytet imienia Cesarza Franciszka I we Lwowie. Skład uniwersytetu i program wykładów w półroczu zimowym 1901/1902. Lwów, 1901. S. 36; Державний архів Львівської області (далі — Держархів Львівської обл.). Ф. 26. Оп. 15. Спр. 163. Арк. 1 — 658; Спр. 164. Арк. 1 — 610; Спр. 165. Арк. 1 — 597; Спр. 167. Арк. 1 — 806; Спр. 168. Арк. 1 — 890; Program wykładów w c. k. Uniwersytecie imienia Cesarza Franciszka I we Lwowie w letnim półroczu r. szkolnego 1880/1. Lwów, 1881. S. 21.

⁹ Грушевський М. На українські теми. Батьки і діти // Літературно-науковий вісник. Т. LXI (61). Кн. III. Київ, 1913. С. 435.

¹⁰ Макух І. На народній службі: Спогади. К.: Основні цінності, 2001. С. 38.

¹¹ K. S. Auskultanci sądowi // Słowo Polskie (Lwów). 1900. № 41. S. 3.

¹² Дзіковський М. Р. Судова система Австрії... С. 60.

¹³ Żyłski K. Stosunki materialne i intelektualne wśród młodzieży prawniczej uniwersytetu lwowskiego na podstawie badań z roku 1910. Lwów, 1912. S. 47.

¹⁴ Едер П. Т. Правові основи організації та діяльність Вищого крайового суду у Львові (1855— 1918 рр.): історико-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Львів. нац. ун-т імені Івана Франка. Львів, 2015. С. 65.

активні судові чиновники безпідставно переводилися у віддалені судові округи або десятками років чекали давно заслуженого посадового підвищення (як, наприклад, Тит Ревакович¹⁵, Володимир Нестерович¹⁶, Лонгин Рожанковський¹⁷ тощо).

Активізація українського національного життя в Галичині на початку XX ст. стала своєрідним поштовхом до перекваліфікації суддів на адвокатів. Самостійна адвокатська практика гарантувала фінансову і певну соціально-правову незалежність. На відміну від суддів і нотаріусів, які належали до числа державних службовців, адвокати мали більше можливостей займатися законотворчою діяльністю як посли до Галицького сейму чи австрійського парламенту, брати участь у суспільно-політичних та культурних процесах.

За висловом К. Левицького, підготовка адвокатів в Австро-Угорщині була якщо не найскладнішою, то найтривалішою, і мало хто «справлявся з тими вимогами перед тридцяткою». Крім однорічної судової практики, вони повинні були пройти ще власне адвокатську шестирічну практику¹⁸. Через чотири роки такого стажування можна було скласти кваліфікаційний іспит, який дозволяв самостійно представляти інтереси клієнтів у судах¹⁹.

Розвиток правової системи в Галичині зумовив чисельне зростання адвокатів: від 229 у 1876 р., до 1270 у 1906 р.²⁰. Слід зауважити, що протягом окресленого періоду за кількістю правозахисників Галичина посідала перше місце з-поміж усіх австрійських коронних країв. Утім, частка українців серед адвокатів, була не-

великою. У пропорційному співвідношенні українці становили заледве 5 % всього адвокатського загалу. У 1880-х рр. у краї було лише 2 українських адвокати, в 1911 р. їх налічувалося уже 57²¹.

Нотаріуси, як і судді, в Габсбурзькій імперії були державними службовцями. Отримати посаду нотаріуса можна було лише після проходження чотирирічної нотаріальної практики та складення кваліфікаційного іспиту. Перед початком роботи кожен нотаріус вносив спеціальну грошову заставу (або готівкою, або цінними паперами), розмір якої залежав від типу місцевості, в якій знаходилася його посада. У Відні нотаріуси сплачували заставу в 8 тис. зол. рин.²², в містах з населенням понад 30 тис. мешканців — 5 тис. зол. рин., в містах, де розташовувався суд I-ї інстанції, — 2 тис. зол. рин., у всіх інших — 1 тис. зол. рин. Вона була свого роду гарантією всіляких матеріальних претензій, що могли виникнути за час служби. У випадку смерті чи звільнення нотаріуса сума застави поверталася йому або його спадкоємцям²³.

Загалом станом на 1904 р. у Галичині було 152 нотаріуси. При цьому кількість українців серед них була незначною: у 1910 р. налічувалося лише 19²⁴.

Більшість українських правників зосереджувалися в невеликих містах, де розташовувались суди I-ї інстанції, що розглядали більшість цивільних позовів та кримінальних справ. Неабияку роль у системі правосуддя краю відігравав Дрогобич. У місті розташовувався повітовий суд, який підпорядковувався окружному судові в Самборі. Утім, за висловом З. Нижанківського,

¹⁵ Мудрий М. «Згадки з життя свого і своєї родини»: спогади Тита Реваковича як джерело до історії Галичини XIX століття // Записки Наукового товариства імені Шевченка. Т. CCLII: Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. Львів, 2006. С. 716, 749.

¹⁶ Діло. 1904. Ч. 38. С. 2.

¹⁷ Волошин М. Тим, що відійшли від нас у боротьбі за право // Ювілейний альманах Союзу Українських Адвокатів. Львів, 1934. С. 83.

¹⁸ Нечиталюк М. Цінний документ до біографії Андрія Чайковського // Андрій Чайковський. Спогади. Листи. Дослідження: У 3 т. / Упор. Б.З. Якимовича за участю З. Т. Грень, О. В. Седяра; Редкол.: Б. З. Якимович (голова) та ін. Львів, 2002. Т. 3. С. 221.

¹⁹ Там само. С. 221.

²⁰ Мисак Н. Галицькі адвокати наприкінці XIX — на початку XX ст.: національна ідентифікація і професійна діяльність // Україна — Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. Львів, 2012. Вип. 5: Ювілейний збірник на пошану Олександра Колянчука. С. 27.

²¹ Ілюстрований народний календар товариства «Просвіта» на звичайний рік 1911. Річник XXXIV. Львів, 1911. С. 59 — 60.

²² Золотий ринський (гульден) — назва грошової одиниці Австро-Угорщини. Вона запроваджена в обіг у 1857 р. Гульден (флорин) поділявся на 100 крейцерів. У 1892 р. Австро-Угорщина провела грошову реформу, в результаті якої в обіг вводилася крона. Співвідношення між старою і новою валютою було таким: 1 гульден = 2 кронам, 1 крейцер = 2 геллерам. Гульден паралельно з кроною перебував в обігу до 1899 р.

²³ Мисак Н. Українські нотаріуси в Галичині наприкінці XIX — на початку XX ст.: соціально-професійна характеристика // Інтелекція і влада. Серія: Історія. 2015. Вип. 32. С. 79.

²⁴ Ілюстрований народний календар товариства «Просвіта»... С. 59 — 60.

дрогобицький суд «був однак найбільшим (під оглядом числа суддів і кількості полагджуваних справ)»²⁵ в Австрійській частині імперії. Функціонування суду віддзеркалювало соціокультурну специфіку міста. Дрогобич вирізнявся своїм колоритом, економічними та етнічно-демографічними особливостями. Насамперед він був центром нафтового промислу, а це визначало особливості і характер більшості затребуваних і надаваних юридичних послуг. У місті розташовувалися чотири великі рафінерії (нафтоочисні фабрики), офіси різних нафтових фірм. Юрисдикція судової юриспруденції Дрогобича поширювалася ще й на сусідні нафтоносні території (місто Борислав, села Східниця, Тустановичі, Мразниця). З огляду на бурхливий розвиток нафтового промислу в регіоні з середини XIX ст., більшість судових справ, адвокатських та нотаріальних послуг у місті були пов'язані з нафтовидобуванням, територіальним розподілом ділянок, патентуванням, отриманням іншої дозвільної документації, орендою чи купівлею землі тощо²⁶. Основними клієнтами були нафтовидобувні, торговельні, експортно-імпорتنі фірми, банки, бізнес-посередники тощо. С. Шухевич так охарактеризував специфіку юридичних послуг у місті: «У кожному разі, в тім часі снували в Дрогобичі гроші, гроші та й ще гроші, і це була загальна прикмета дрогобицьких відносин»²⁷.

Вона визначально вплинула на кількість та етнічнодемографічний склад судових службовців у місті. Дрогобицький суд був найбільшим судом у краї. Так, С. Шухевич зауважив, що коли він почав там працювати (1906 р.)²⁸, кадровий склад суду налічував 14 суддів, а в 1910 р. — вже 30²⁹. Ці дані підтверджує й офіційна статистика. Так, у 1900 р. персонал суду

складався з начальника, судді Михайла Панеша, секретаря суду, 9 ад'юнктів³⁰, 11 канцеляристів (займалися оформленням документації)³¹. У 1910 р. там працювало аж 29 суддів та 25 канцеляристів³², а напередодні війни — 27 суддів та 22 канцеляристи³³.

За етнічним походженням серед службовців переважали поляки, тоді як українці та євреї становили лише одиниці³⁴. Загалом у процесі дослідження нам удалося визначити імена 13 українців, що працювали суддями в Дрогобичі. З-поміж них варто назвати Йосипа Ганінчака, Володимира Йойка, Володимира Кобрини, Степана Шухевича, Івана Борила, Йосифа Гордійчука, Миколу Кліща, Романа Діонісія Лагодинського, Володимира Лужецького, Михайла Слоневського, Михайла Терлецького, Івана Тимочка, Євгена Янкевича³⁵.

Так, Йосип (Осип) Ганінчак (1875 — 1922) походив із родини залізничного урядовця. Народився і провів раннє дитинство в містечку Живець у Західній Галичині. Згодом через зміну батьком посади родина переїхала до Львова. Середню освіту Й. Ганінчак здобув в Академічній гімназії (єдиній на той час у Галичині середній школі з українською мовою навчання), яку закінчив у 1892 р. Продовжив навчання на юридичному факультеті Львівського університету. Ще зі студентських років брав активну участь у громадському житті, був членом студентських товариств «Ватра» (головою) та «Академічна громада», а також «Просвіти». Після закінчення університету у 1896 р. проходив судову практику, а у 1900 р. призначений суддею в Дрогобичі. Завдяки своєму професіоналізму швидко здобув репутацію висококваліфікованого фахівця, за твердженням С. Шухевича, «мав найбільше пошанування проміж всіма суддями» у місті³⁶. У 1907 р. Й. Ганінчак

²⁵ Нижанківський З. Суд і адвокати Дрогобича // Дрогобиччина — земля Івана Франка. Нью-Йорк — Париж — Сідней — Торонто, 1973. С. 567.

²⁶ Нижанківський З. Суд і адвокати Дрогобича... С. 568.

²⁷ Шухевич С. Моє життя... С. 214.

²⁸ Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1906. Lwów, 1906. S. 120.

²⁹ Там само. С. 213.

³⁰ Ад'юнкт — службовець нижчого рангу в державних установах (намісництві, прокуратурі скарбу), в судівництві — заступник або помічник судді, який не мав права самостійного розгляду судових справ.

³¹ Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1900. Lwów, 1900. S. 99.

³² Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1910. Lwów, 1910. S. 134.

³³ Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1914. Lwów, 1914. S. 139 — 140.

³⁴ Шухевич С. Моє життя... С. 213.

³⁵ Мисак Н. Українські судді в Галичині наприкінці XIX — початку XX ст.: соціально-професійний портрет // 3 історії західноукраїнських земель. 2020. Вип. 16. С. 30 — 51.

³⁶ Шухевич С. Моє життя... С. 213.

обійняв посаду заступника державного прокурора в Станіславові. Щодо громадської активності судді залишилися доволі неоднозначні свідчення. У некролозі на шпальтах «Громадського вістника» вказано, що Й. Ганінчак завжди декларував себе українцем, брав активну участь у громадському житті, «їздив по читальнях з відчитами і викладами, був членом виділу³⁷ української бурси, устроював українські обходи...»³⁸. Водночас С. Шухевич у спогадах про роботу в дрогобицькому суді наголошував, що колега «був щирим українцем, але в українським громадянським житті не брав найменшої участі»³⁹. Чим було зумовлене таке твердження, не відомо. Призначення у прокуратуру вплинуло на концентрації Й. Ганінчака на професійній діяльності і дистанціюванні від громадських справ. Адже в умовах польсько-українського протистояння в Галичині, активізації національної боротьби українців участь у громадському і політичному житті одразу ж трактувалася владою як неблагонадійність, і це могло призвести до втрати посади чи репутації. У 1912 р. Й. Ганінчак був переведений до Відня, де працював⁴⁰ у Генеральній прокуратурі при Найвищому судовому і касаційному трибуналі. У 1918 р. призначений першим прокурором у Генеральній прокуратурі. Після розпаду Австро-Угорської імперії деякий час працював в українській кодифікаційній комісії⁴¹.

Більшість українських суддів, які наприкінці XIX — на початку XX ст. працювали у Дрогобичі, були представниками молодшої генерації інтелігенції. Зазвичай вони обіймали посади в суді починаючи з 1900-х рр., особливо перед Першою світовою війною. Працювали кілька років, і цей час був лише трампліном у подальшій кар'єрі. Наприклад, Іван Борило спершу був суддею в м. Залізці (тепер селище Тернопільського району Тернопільської обл.), а протягом 1912 — 1914 рр. — в Дрогобичі. Ще один українець, Йосиф Гордійчук, обіймав посаду в дрогобицькому суді до 1910 р., а з наступного року практикував у Надвірній (тепер місто Надвірнянського р-ну Івано-Франківської обл.).

Недовго, усього кілька років, суддею в Дрогобичі працював Володимир Йойко. Розпочав роботу у 1902 р., а вже невдовзі був призначений судовим секретарем у Глинянах (тепер місто Львівського р-ну Львівської обл.), а з 1907 р. — у Золочеві (тепер адміністративний центр Золочівського р-ну Львівської обл.). З Дрогобичем пов'язана і професійна діяльність Володимира Лужецького (1881 — 1964). Юридичну освіту він здобув у Віденському університеті (1899 — 1904). Згодом як судовий практикант працював у містах Сколе, Дрогобич, Стрий. Відтак призначений суддею в Дрогобичі. Після Першої світової війни перекваліфікувався на адвоката, і у 1921 р. відкрив свою канцелярію в Стрию.

Особливої уваги заслуговує постать Степана Шухевича (1877 — 1945). Він народився в родині священника. Середню освіту здобув в Академічній гімназії (1886 — 1895), а вищу — на юридичному факультеті Львівського університету (1895 — 1899). Судову практику проходив у Львові та Відні. У 1903 р. отримав призначення на посаду судді у м. Рава-Руська (тепер Львівського району Львівської обл.). Потім С. Шухевич працював у Долині (тепер місто Калуського р-ну Івано-Франківської обл.) і Дрогобичі. Період роботи в повітовому суді міста фрагментарно описав у своїх спогадах. С. Шухевич паралельно з професійною діяльністю брав активну участь у громадсько-політичному житті українців на Дрогобиччині, їздив селами, агітуючи місцеве населення засновувати читальні, організував боротьбу з поширенням у повіті москвофільської ідеології тощо. З 1911 р. перейшов на адвокатуру. Активний громадсько-політичний і військовий діяч (командант II куреня УСС, з 1917 р. сотник австрійської армії, отаман УГА). У міжвоєнний період як адвокат брав участь у багатьох політичних процесах (наприклад, процес С. Федака, справа О. Басараб, справа М. Лемика тощо)⁴².

Перед війною в дрогобицькому суді працювали українці Михайло Слоневський (від 1909 р., до того обіймав посаду повітового судді в Раві-Руській), Роман

³⁷ Виділ — керівництво, управа.

³⁸ Осип Ганінчак [Некролог] // Громадський вістник (Львів). 1922. Ч. 93. С. 2.

³⁹ Шухевич С. Моє життя... С. 213.

⁴⁰ Цю посаду він обійняв винятково в результаті політичних домовленостей між австрійською владою та Українською парламентською репрезентацією, яка виклопотала місце саме для українського представника.

⁴¹ Осип Ганінчак... С. 2 — 3.

⁴² Городиський І. «Старий Шух»: ще один з дому Шухевичів // Історична правда URL: istpravda.com.ua/columns/2024/01/5/163519/ (10.01.2025).

Діонісій Лагодинський (від 1911 р.), Євген Янкевич (до 1911 р., відтак призначений повітовим суддею в Зборові, а у 1912 р. переведений до Тернополя), Микола Кліщ (до 1912 р., згодом обійняв посаду начальника повітового суду в Підгужжі), Іван Тимочко (1900-і рр.)⁴³, Михайло Терлецький (до 1913 р., відколи перейшов на адвокатуру)⁴⁴.

Найдовше життєвий шлях пов'язав із Дрогобичем суддю Володимира Кобрин (1879 — 1941). Він народився в місті, там же і провів дитинство. Його батько був столяром, а родина мешкала в будинку під № 104 по вул. Стрийській. Вищу освіту В. Кобрин здобув на юридичному факультеті Львівського університету. У 1905 р. почав працювати в дрогобицькому суді аж до початку Першої світової війни. Активно займався громадсько-політичною діяльністю. У червні 1911 р. на парламентських виборах кандидував від Української соціал-демократичної партії по округу Дрогобич — Сколе — Турка. Також займався літературними перекладами, зокрема перекладав польською твори Івана Франка. Як склалася доля В. Кобрин в період воєнного лихоліття, на жаль, не збереглося відомостей. Але з 1918 р. він продовжував працювати суддею. Після переходу судочинства на польське законодавство на початку 1930-х рр. втратив посаду як «нелояльний» до польської влади. Тому перейшов на адвокатуру, відкрив канцелярію в Дрогобичі і практикував аж до арешту радянською владою у 1941 р.⁴⁵

Єдиним суддею старшої генерації в місті був Алойз (Алойзій) Демкович-Добрянський. Поділяв москвофільські погляди. Спершу він працював суддею в Самборі, потім у Дрогобичі, був призначений прокурором у Тернополі, а завершив кар'єру як радник Вищого крайового суду та апеляційний суддя у Львові⁴⁶.

Крім специфіки, судовій системі Дрогобича були притаманні риси і тенденції, характерні для інших галицьких інституцій. Неабиякий вплив на функціонування суду мала поліетнічність Галичини і польсько-

українські відносини (радше протистояння). Більшість українських суддів, щоб уникнути переслідування, переведення в більш віддалені місцевості чи на посади з меншою платнею, не декларували свою національну належність. Таку тактику поведінки обрав, наприклад, начальник дрогобицького повітового суду Михайло Панеш, українець за походженням, який не брав жодної участі в громадсько-політичному житті української громади⁴⁷.

Друга проблема, характерна для тогочасних судів, — українська мова в діловодстві. Попри декларування рівності двох мов як крайових у судочинстві, відсутність будь-яких юридичних заборон щодо використання української, часто судді-українці вели документацію винятково польською мовою. Такі випадки у дрогобицькому суді описав С. Шухевич. Він підкреслював, що «були всюди польсько-українські написи, але всі судді в письмі не уживали іншої мови, тільки польської. Всі протоколи, вироки, постанови і т. ін. — все це писано по-польськи. Що це робили судді-поляки, не було найменшої дивниці (...), але дивне було, що це саме робили судді-українці, хоч всі вони були бувшими учнями української гімназії у Львові, а суддя Йойко навіть був до певної міри провідником українського життя у Дрогобичі»⁴⁸. С. Шухевич зауважив, що побачивши в суді купу формулярів українською мовою, наказав принести їх до свого кабінету. І від того часу почав використовувати в діловодстві рідну мову, не боючись і не зазнаючи жодних переслідувань, адже дотримувався законних приписів про двомовність в урядуванні. У своїх спогадах він цілковито поклав провину на утиски української мови в тогочасному судівництві Галичини саме на суддів, які добровільно відмовлялись від національних прав українців у системі судочинства. Зокрема, С. Шухевич наголошував, що оскільки він безперешкодно вів документацію українською, то й «інші судді-українці могли це спокійно робити, а коли не робили, то мимоволі самі

⁴³ Мисак Н. Українські судді... С. 30 — 51.

⁴⁴ Нижанківський З. Суд і адвокати Дрогобича... С. 572.

⁴⁵ Галик В. Цікаві й малознані факти із життя дрогобицького адвоката Володимира Кобрин та його співпраці з Іваном Франком // URL: maydan.drohobych.net/?p=18680 (20.01.2025).

⁴⁶ Посольська діяльність: Оголошене. Народний комітет... затвердив кандидатуру Альойзія Добрянського, совітника висшого краєвого суду у Львові на посла до державної ради... // Діло. 1909. Ч. 138. С. 1.

⁴⁷ Шухевич С. Моє життя... С. 213.

⁴⁸ Шухевич С. Моє життя... С. 213.

причинювалися до того, що урядування в українській мові почало в судах Галицької землі дуже скоро зникати-пропадати»⁴⁹. Утім, ситуація кардинально змінилася з появою в Дрогобичі нового начальника суду Адама Пілецького-Леліви. Відомий своїми шовіністичними поглядами, він почав поступово усувати українську мову з судочинства і навіть переслідувати суддів за її використання. Це збіглося із загостренням польсько-українського протистояння в Галичині, зумовленого активізацією боротьби за освітні права українців, вбивством намісника А. Потоцького, хвилею наклепництва на українських посадовців з метою їх дискредитації та усунення від влади. Особисті непорозуміння між А. Пілецьким-Лелівою та С. Шухевичем спонукали врешті-решт останнього залишити судівництво і перейти на адвокатуру⁵⁰.

Правничою діяльністю на Дрогобиччині займався ще один суддя, який свого часу також відчув на собі вплив «мовного» питання, — Тит Ревакович (1845 — 1919). Він народився у с. Старий Кропивник (тепер Дрогобицького р-ну Львівської обл.) в сім'ї греко-католицького священника Івана Реваковича. Навчався в Академічній (1855 — 1859) та Дрогобицькій (1859 — 1863) гімназіях. Згодом — на юридичному і філософському факультетах Львівського університету (1863 — 1868). У 1868 р. Т. Ревакович був призначений судовим авскультантом⁵¹ у Львові. Після строкової (однорічної) військової служби у 1869 — 1870 рр. продовжив працювати на тій же посаді в самбірському суді, з 1873 р. був судовим ад'юнктом на Буковині, у м. Садгорі (тепер частина м. Чернівців). Ігнорування його особи під час призначення на посаду судді спонукало Т. Реваковича на початку 1886 р. повернутися в Галичину, де він працював повітовим суддею у с. Підбуж⁵² (тепер Дрогобицького р-ну Львівської обл.). Та там його професійна діяльність не була «беззмарною». Т. Ревакович знову

постраждав за свою «національність». Численні скарги суддів-поляків, деяких шовіністично налаштованих місцевих мешканців спонукали поліцію організувати за ним нагляд як за «московським агентом». А приязні стосунки з Олександром Кониським, який у 1887 і 1888 рр. гостював у домі Т. Реваковича в Підбужі, стали неофіційним приводом для ревізії його судової діяльності. Насправді перевірка була викликана використанням української мови в судочинстві та літературною творчістю й публікаціями в українських часописах. Про ці події Т. Ревакович так зауважив у своїх спогадах: «Тимчасом ревізія була спроваджена для того, бо я з рускими партіями писав і пишу ведля обовязуючих приписів протоколи по руски»⁵³. Попри цей епізод, Т. Ревакович обіймав посаду начальника суду в Підбужі аж до 1898 р., коли був призначений радником крайового суду у Львові. Закінчив суддівську кар'єру 1907 р. виходом на пенсію⁵⁴.

Характеризуючи дрогобицьких адвокатів, необхідно підкреслити, що за чисельністю вони навіть перевищували кількість суддів. Так, у 1900 р. у місті налічувалося 12, у 1910 р. — 35, а у 1914 р. — аж 43 правозахисники⁵⁵. Як правило, дрогобицькі адвокати спеціалізувалися на фінансових справах, що були пов'язані з нафтовим промислом у краї, відтак мусили дуже добре знати нафтове законодавство. В їхній практиці переважали позови і спори між власниками нафтових вишок, родовищ, власниками землі та орендарями, щодо територіальних меж ділянок, недотримання умов контракту тощо. Кваліфікація дрогобицьких захисників у цій сфері іноді була настільки високою, що до них у нафтових справах зверталися «не лише місцеві клієнти, але і позамісцеві, а навіть часто і закордонні»⁵⁶.

Чисельність українців поміж адвокатами була незначною. У процесі дослідження вдалося встановити

⁴⁹ Там само. С. 214.

⁵⁰ Там само. С. 222 — 227.

⁵¹ Авскультант — службовець нижчого рангу в австрійській системі судочинства.

⁵² Село Підбуж у другій половині XIX — на початку XX ст. активно розвивалося в напрямку перетворення на повітове містечко. Із цієї метою в селі був створений повітовий суд, персонал якого складався з судді, кількох ад'юнктів і канцеляристів. Також у Підбужі функціонувала і нотаріальна контора.

⁵³ Мудрий М. «Згадки з життя свого і своєї родини».... С. 749.

⁵⁴ Мисак Н. Українські судді... С. 45.

⁵⁵ Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1900. Lwów, 1900. S. 99; Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1910. Lwów, 1910. S. 134; Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1914. Lwów, 1914. S. 140.

⁵⁶ Нижанківський З. Суд і адвокати Дрогобича... С. 571.

імена 7 українських оборонців, що у 1890-х — на початку 1900-х рр. працювали в місті. Це Григорій Винницький, Степан Витвицький, Юліан Кміцикевич, Іван Кобилецький, Юліан Сьокало, Михайло Терлецький та Ярослав Олесницький. Така невелика кількість була зумовлена, насамперед, фінансовими обставинами. Відкриття й утримання власної канцелярії, забезпечення її конкурентності, приваблення клієнтури потребувало неабияких коштів. Оскільки більшість українських адвокатів були вихідцями з священничих чи селянських родин, то зрозуміло, що конкурувати з поляками чи євреями вони не могли.

Двоє з цих адвокатів, Юліан Кміцикевич та Юліан Сьокало, за поглядами були москвофілами. Юліан Кміцикевич (1856 — 1901) навчався на юридичному факультеті Львівського університету. У студентські роки належав до москвофільського студентського товариства «Академічний кружок». Згодом був активним членом Товариства імені Михайла Качковського та «Народного дому». Практикував у Дрогобичі з 1894 р. аж до раптової смерті у 1901 р.⁵⁷

Юліан Сьокало був адвокатом у місті лише 4 роки — від 1907 до 1911 р. починав свою кар'єру як оборонець у Стрию (1903 — 1907). Спеціалізувався на кримінальному праві. 1911 р. з невідомих причин (правдоподібно, через брак карних справ) перевівся в Бориню (тепер селище Самбірського р-ну Львівської обл.). Під час Першої світової війни працював у російській окупаційній адміністрації. Його прізвище в березні 1915 р. згадується серед співробітників Тернопільського губернського управління (як перекладача і молодшого чиновника з особливих доручень)⁵⁸. Також відомо, що раніше, під час арештів українців, особливо греко-католицьких священників, на Дрогобиччині у 1914 — 1915 рр. Ю. Сьокало брав участь в їх допитах⁵⁹.

Про оборонців Івана Кобилецького, Михайла Терлецького та Григорія Винницького відомості вкрай скупі. Відомо, що перші два почали практикувати в Дрогобичі як адвокати з 1913 р. М. Терлецький пе-

ред тим був суддею дрогобицького повітового суду, втім, з яких причин перейшов на адвокатуру, не вдалося з'ясувати. Г. Винницький практикував у місті як правозахисник до початку Першої світової війни. Був активним учасником громадсько-політичного життя українців Дрогобиччини. Зокрема, підтримував український читальнянський рух, сприяв відкриттю читальні «Просвіти» у Нагуєвичах (тепер село Дрогобицького р-ну Львівської обл.) у 1907 р.

3. Нижанківський у своїх спогадах наголошував на відносно невисокій громадській активності українських оборонців у місті. Та обґрунтовано пояснити причини цього не зміг. Як варіанти, він вказав випадковість; надання молодими фахівцями переваги містам, де знаходились окружні суди; «брак притягаючої сили звичайного повітового суду, який перед відкриттям нафти не міг заспокоїти амбіції здібного адвоката»⁶⁰. Та і його порівняння українських адвокатів Дрогобича з такими корифеями юриспруденції, як Кость Левицький, Кирило Трильовський, Євген Олесницький, Теофіл Кормош, Теофіл Окуневський, які репрезентували інтереси українців у Галицькому сеймі та австрійському парламенті, не зовсім доречні. Доцільно згадати Я. Олесницького та С. Витвицького, які лише розпочинали кар'єру, але разом із тим всіляко намагалися згуртувати українське населення Дрогобиччини, вплинути на зростання його національної свідомості.

Один із найвизначніших українських адвокатів Дрогобича — Ярослав Олесницький (1875 — 1933). Він народився в сім'ї священника о. Івана Олесницького. Середню освіту здобував спершу в гімназіях у м. Бучач та Бережанах. Навчався на юридичних факультетах Львівського та Віденського університетів. Активний учасник українського молодіжного руху, у 1892 — 1894 рр. — член українського студентського товариства народовецького спрямування «Ватра» у Львові. Після закінчення університету як адвокатський конципієнт (практикант) стажувався в канцеляріях львівських юристів, одночасно здобув ступінь доктора права. У 1902 р. склав кваліфікаційний іспит і отримав дозвіл

⁵⁷ Кміцикевич Юліанъ [Посмертні оповістки] // Дїло. 1901. Ч. 24. С. 3.

⁵⁸ Патер І. Адміністративно-територіальний устрій Галичини й Буковини в 1914—1915 роках як складова інкорпорації краю в російську державну систему управління. // Місцеве самоврядування в Україні (XX — початок XXI століття). Західні землі: монографія / відп. ред. М. Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2023. С. 101 — 102.

⁵⁹ Lazorak B., Skwarek B., Lazorak T. Drohobycz i ziemia drohobycka w latach 1914 — 1919. Studia z dziejów miasta i region. Warszawa — Legnica — Drohobycz — Nagujewicze, 2022. S. 237

⁶⁰ Нижанківський 3. Суд і адвокати Дрогобича... С. 576.

самостійно виступати в суді. Наприкінці березня 1903 р. Я. Олесницький перевівся до м. Стрия, де продовжив стажування в канцелярії свого дядька Є. Олесницького. У листопаді 1904 р. почав самостійно практикувати в Дрогобичі. У своїй професійній діяльності провадив не тільки нафтові справи, а й кримінальні. Так, у жовтні 1908 р. в окружному кримінальному суді Станиславова він разом з іншими оборонцями представляв інтереси 32 селян зі с. Коропець (тепер Чортківського р-ну Тернопільської обл.), звинувачених в участі у заворушеннях під час передвиборів до Галицького сейму 24 січня того ж року⁶¹. А в лютому — березні 1911 р. Я. Олесницький був одним з оборонців українських студентів, заарештованих під час демонстрації за відкриття українського університету у Львові (т. зв. процес 101)⁶². Однак вже у травні 1912 р. адвокат переїхав до Львова, де розпочав практикувати у своїй канцелярії на пл. Ринок, 43. Знання про юридичні аспекти нафтової справи в Галичині, які він здобув під час роботи в Дрогобичі, згодом виклав у публікації «Про нафтові справи і контракти» на шпальтах львівського «Діла»⁶³.

Я. Олесницький також брав активну участь у громадсько-політичному житті Дрогобиччини. Від 8 грудня 1904 р. до 1 січня 1910 р. очолював дрогобицьку філію товариства «Просвіта». Завдяки зусиллям адвоката були відкриті читальні в селах Нагуєвичі (1907 р.), Унятичі (тепер Дрогобицького р-ну Львівської обл.), Зваричкому передмісті Дрогобича, а також заснована музична школа в с. Уличне (тепер Дрогобицького р-ну Львівської обл.)⁶⁴. У 1907 р. Я. Олесницький був одним з ініціаторів та засновників першого українського парцеляційного товариства «Земля». У 1911 р. очолив комітет, що займався підготовкою до відзначення 100-річчя від дня народ-

ження Маркіяна Шашкевича. 12 листопада 1911 р. він також виголосив головну промову на відкритті пам'ятної таблиці М. Шашкевичу у церкві Св. Трійці в Дрогобичі. Також Я. Олесницький був членом Української національно-демократичної партії, згодом — Українського національно-демократичного об'єднання. Політичну кар'єру розпочав у травні 1907 р., коли балотувався на виборах до австрійського парламенту у Дрогобицькому окрузі. Однак, набравши 1518 голосів, поступився кандидатуві від Української соціал-демократичної партії Семену Вітику⁶⁵.

Під час Першої світової війни був мобілізований до австрійської армії, але за станом здоров'я не воював, а працював аудитором у військово-адміністративних органах⁶⁶. Після війни — 1-й віцесекретар, товариш (заступник) державного секретаря закордонних справ ЗУНР. З 1919 р. був першим радником дипломатичної місії УНР у Великобританії, а від травня 1920 до грудня 1921 р. — виконувачем обов'язків голови місії. Як адвокат практикував у м. Золочів (тепер Золочівського р-ну Львівської обл.). У 1930—1933 рр. Я. Олесницький був послом до польського сейму III каденції⁶⁷. Займався публіцистичною діяльністю, дописував до різних часописів. Помер 15 липня 1933 р., похований у м. Золочів⁶⁸.

Напередодні Першої світової війни у Дрогобичі почав працювати адвокат Степан Витвицький (1884 — 1965), розквіт юридичної кар'єри якого припав на міжвоєнний період. Він народився в с. Угорники (тепер Івано-Франківського р-ну Івано-Франківської обл.) у родині управителя школи. Навчався у Станіславівській гімназії, юридичну освіту здобував у Львові та Відні. До Віденського університету С. Витвицький перевівся 1902 р. під час сецесії⁶⁹ українських студентів

⁶¹ Лозинський М. Подія в Коропці перед судом (Од власного кореспондента) // Рада (Київ). 1908. № 235. С. 1.

⁶² Лозинський М. Процес 101 // Рада. № 28. С. 1 — 2.

⁶³ Олесницький Я. Про нафтові справи і контракти // Діло. 1914. Ч. 71. С. 3; Ч. 72. С. 4.

⁶⁴ Гром Г. Нагуєвичі. Дрогобич: ВФ «Відродження», 2002. С. 110.

⁶⁵ Д-р Ярослав Олесницький [некролог] // Діло. 1933. Ч. 184. С. 1.

⁶⁶ Мамчин Р. Др. Олесницький Ярослав... // Золочівщина: її минуле і сучасне / Упор. В. Болюбаш. Нью-Йорк — Торонто — Канберра, 1982. С. 604.

⁶⁷ Хто вибраний українським послом // Діло. 1930. Ч. 260. С. 1 — 2.

⁶⁸ Д-р Ярослав Олесницький... С. 1.

⁶⁹ Сецесія українських студентів Львівського університету (1901 — 1902) — одна з наймасовіших протестних акцій української молоді в боротьбі за відкриття українського університету у Львові, спрямована проти антиукраїнської політики польської адміністрації навчального закладу. 19 листопада 1901 р., попри заборону, українські студенти провели в університеті загальне віче. Унаслідок цього 5 студентів було відраховано, що викликало хвилю обурення серед молоді. 1 грудня 1901 р. студенти-українці скликали друге віче, під час якого ухвалили припинити навчання у Львівському університеті і перевестися до інших вищих шкіл поза межами Галичини (Краків, Прага, Відень тощо). Ця подія привернула увагу громадськості до проблеми створення українського університету у Львові.

зі Львівського університету. Там склав іспит на доктора права і з 1908 р. як кандидат адвокатури проходив практику в канцеляріях Володимира Охримовича у Львові та Євгена Олесницького у Стрию. У 1912 р. С. Витвицький перевівся в Дрогобич, де короткий час працював у бюро Я. Олесницького (до його переїзду до Львова). У 1914 р. відкрив власну канцелярію в місті, однак розгортанню її діяльності перешкодила війна. Під час війни служив у лавах Українських січових стрільців (переважно в пресовій квартирі). Згодом деякий час мешкав у Відні, звідки повернувся у 1924 р. Відновив роботу своєї канцелярії у Дрогобичі. І саме на цей період припав пік професійної діяльності С. Витвицького як адвоката⁷⁰.

Необхідно зауважити, що Перша світова війна на деякий час перервала процес становлення української адвокатури в місті, відтермінувала його. Чимало здібних адвокатських практикантів перед 1914 р. якраз завершили чи завершували підготовку в Дрогобичі. Згодом, у 1920-х рр. вони продовжили професійну діяльність і «за короткий час заблиснули не лише на локальному дрогобицькому горизонті, але і знані були на терені цілої Галичини»⁷¹. З-поміж таких варто згадати адвокатів Івана Кобилецького, Івана Блажкевича та Володимира Ільницького, постаті яких ще потребують детального дослідження.

Серед усіх професійних груп юристів найменш репрезентовані у Дрогобичі були нотаріуси. Це пов'язано з тим, що до 1914 р. у межах компетенції дрогобицького повітового суду були затверджені лише 2 посади нотаріусів і обіймали їх поляки⁷². Однак відомо про діяльність українського нотаріуса Романа Бачинського

на Дрогобиччині, у с. Підбуж⁷³. Інформації про нього вкрай мало. Вдалося з'ясувати, що посаду в Підбужі він обіймав у 1902 — 1904 рр., а до того працював нотаріусом у м. Лісько (тепер Ліського повіту Підкарпатського воєводства, Республіка Польща)⁷⁴.

Отже, наприкінці XIX — на початку XX ст. завдяки сприятливим суспільним обставинам (реформа судочинства, адвокатури та нотаріату, розбудова мережі судів різних рівнів, становлення вищої юридичної освіти, зростання попиту на юридичні послуги) в Галичині активно розвивається система правозахисних інституцій не лише в більших містах, а й у малих містечках. Одним із них був Дрогобич зі своєю економічною, суспільно-політичною та соціокультурною особливістю. Місто, за яким закріпився статус нафтової столиці краю, приваблювало правників. Однак частка українців серед них спершу була низькою. Тим паче, українські судді як держслужбовці, в умовах польсько-українського протистояння в краї, щоб уникнути переслідування, не надто декларували свою національну належність. А деякі, як С. Шухевич, навіть змушені були перейти на адвокатуру. Однак збільшення українців серед студентів юридичних факультетів, активізація української національної боротьби в краї (щодо мови в судочинстві, освітніх та громадянських прав тощо) на початку XX ст. сприяли появі в Дрогобичі когорти молодих правників, які вдало поєднували професійну й громадську діяльність. Пік їхньої активності припав на міжвоєнний період. У цей час українські юристи, що працювали в місті, стали справжніми оборонцями національних прав українського населення.

⁷⁰ Пацлавський В. Степан Витвицький у моїх споминах // Дрогобиччина — земля Івана Франка. Нью Йорк, Париж, Сідней, Торонто, 1973. С. 194 — 201.

⁷¹ Нижанківський З. Суд і адвокати Дрогобича... С. 576.

⁷² Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1900. Lwów, 1900. S. 99; Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1910. Lwów, 1910. S. 134; Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1914. Lwów, 1914. S. 140.

⁷³ Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1903. Lwów, 1903. S. 106.

⁷⁴ Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1903. Lwów, 1903. S. 106; Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1904. Lwów, 1904. S. 106.